

על הפסיקה בענייני בתי הדין לגיור

לפני מספר חודשים פורסם בציבור פסק דינו של הר"א שרמן שפסל את בתי הדין המיוחדים לגיור. פסק הדין גינה בחריפות את הר"ח דרוקמן וכינה אותו בשמות גנאי אשר השומע תצילנה שתי אוזניו. אך לדעתי הרב שרמן לא דייק, ואי-דיוקו גרם לו, כפי שאפרט להלן.

א. אחת בפה ואחת בלב

הרב שרמן טוען כמה פעמים ש"כל הפוסקים" וכן "כל הפוסקים, ראשונים ואחרונים" הם בדעה אחת שאם המתגייר קיבל מצוות בפיו אך לא היתה אצלו קבלת מצוות אמיתית בלב, גיורו פסול אפילו בדיעבד. אולם הוא לא הזכיר שיש חולקים על כך¹.

תחילה נביא את דברי הב"ח (י"ד סי' רסח סד"ה וכל עניניו) שפירש בדעת הרמב"ם שהגיור כשר אע"פ ש"לא היתה לשם² קבלת מצוות כל עיקר".

וכן דעת הגר"ש קלוגר (בשו"ת טוב טעם ודעת תליתאה, ח"ב סי' קיא, בתשובה הב):

קבלת המצוות היא רק מכשיר... אם מל וטבל לשם גירות, אף שלא קיבל מצוות תחילה

הוי גר מן התורה בוודאי, וקבלת עול מצוות תחילה היא רק מדרבנן.

אין לפרש כוונתו שסדר הפעולות הוא שאינו מעכב, כלומר שגר יכול לקבל עול מצוות גם אחרי שמל וטבל, אבל מכל מקום קבלת מצוות אמיתית מעכבת. זה אינו, כי הוא קורא לקבלת המצוות "רק מכשיר" (וגם על איזה זמן נמתין לקבלת המצוות?). והלא הב"ח בדעת הרמב"ם עוסק בגיור בלי קבלת המצוות "כל עיקר".

מקור לשיטה זו יש להביא ממסכת כריתות (ט, א), ששם נאמר שלא נכנסו אבותינו לברית "אלא במילה וטבילה ובהרצאת דמים" – ולא הוזכרה קבלת המצוות.

אמנם בשו"ת חמדת שלמה (י"ד סי' כט אות כב) פירש אחרת בדעת הרמב"ם; אולם לענ"ד העיקר כהבנת הב"ח. וראה – מכך שבהל' איסורי ביאה (יג, יד-טז) כתב הרמב"ם ששלמה ושמשון קיימו את נשותיהן אף ש"נתגלה סודן". ופשוט שסודן היה שלא נטשו את העבודה הזרה שלהן בשעת גיור, ואין לך חיסרון בקבלת מצוות אמיתית בלב יותר מזה, ומכל מקום בדיעבד היו גירות. ואם לא תאמר כן, לא תירץ הרמב"ם את שאלתו כיצד נשאו נשים נכריות³.

ומבואר כן בדברי הגר"א על דברי השו"ע (י"ד רסח, יב) שכתב:

¹ **הערת המערכת:** יש להדגיש שהרב דרוקמן עצמו לא סובר שניתן לוותר על קבלת מצוות בגיור, ואף לא מסתפק בקבלת מצוות בפה, אלא דורש לבדוק את כנותו של המתגייר כשהוא אומר שמקבל עליו את המצוות. וזוהי גם עמדתם של רוב רבני הציונות הדתית. דיון נרחב בענין נמצא בגיליון ל של 'צהר' שיצא באלול תשס"ז והוקדש לנושא גיור ובירורי יהדות בקרב העולים מארצות שונות.

² ש"ן קמוצה, וכן בב"ח בסמוך.

³ ובשו"ת בני בנימין (ח"ב סי' לו [א], וח"ד סי' כב [א]) דנתי בזה.

ואפילו חזר ועבד אלילים הרי הוא כישראל מומר שקידושיו קידושין,

וביאר הגר"א לפי דעת הרמב"ם:

שלכן קיימו שלמה ושמשון את נשותיהם אע"ג שנגלה סודן וסופן הוכיח על תחילתן. הרי שסודן של אותן הנשים היה העבודה זרה שלהן, וכמו שכתבתי, ואפילו באופן זה שסופן הוכיח על כוונתן בשעת הגיור להמשיך לעבוד עבודה זרה, מכל מקום, אין גיורן בטל משום כך. וזאת אף על פי שאיסור עבודה זרה הוא מעיקרי הדת, ומאריכים עם הגר בעניין זה, כמו שכתבו הרמב"ם שם (יד, ב) והשו"ע שם (רסח, ב). ומכאן למדנו שדברים שבלב אינם דברים גם בענייני גיור, ובדיעבד אין חייבים לב שלם לצורך גיור לדעת הרמב"ם, וכן לדעת הגר"א שפירש כן בשו"ע על פי הרמב"ם, ושלא כדעת שו"ת אחיעזר (ח"ג סי' כו אות ג). ויש להעיר מן המכילתא (משפטים יג):

כשעמדו על הר סיני, בקשו לגנוב דעת העליונה, אמרו 'כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע', כביכול.

- הרי שהיו אחד בפה ואחד בלב.

אמנם יש לחלק בין שני מצבים:

1. כשלא היתה קבלת המצוות בגיור כלל, כי בית דין דילגו על שלב זה. באופן זה פירש הב"ח בדעת הרמב"ם שמועיל הגיור בדיעבד. אך דעה זו לא הובאה בשו"ע, והתוספות והרא"ש חולקים עליה, כמו שכתב הב"ח.

2. כשהיתה שם קבלת המצוות בפה אך לא בלב שלם. באופן זה אינו מפורש בראשונים ובשו"ע לאסור אחד בפה ואחד בלב, וכדברי הגר"א בנידון, וכזה הוא במכילתא הנ"ל⁴. אמנם בשו"ת בני בני (ח"ב עמ' קמא) מחיתי כנגד המציעים לגייר קטנים מאומצים בחו"ל לאלפים ולרבבות אף בבתיים שאינם שומרי תורה ומצוות, כי אין לך חב לאחרים יותר מלהוסיף על כלל ישראל גרים שאינם שומרי מצוות – כי אפילו אם הגרים שוגגים, הם מביאים פורענות על כלל ישראל (עי' רש"י נדה יג, ב ד"ה ספחת). אך בענייננו יש לבעל דין לחלוק שבלאו הכי הנוכרים נטמעים בארץ ישראל באוכלוסייה יהודית ומכשילים אותה ב"לא תתחתן במ" ובזרע פסול, ולכן הווי שעת הדחק (שכדיעבד דמי) לגיירם לפי מיעוט דעות בפוסקים, ואך מעט דנו האחרונים בנסיבות אלה.

ב. פסילת בית הדין

אך איננו צריכים להכריע הלכה בעניין זה, של פסילת גיור למפרע כשקבלת המצוות לא היתה אלא בפה, מכיוון שלא על כך בלבד מדובר בפסיקתו של הר"א שרמן. הפסיקה הנ"ל באה לפסול תלמיד חכם לעדות ולדיינות ולהכריזו רשע ואפיקורס ח"ו, ובכך לפסול גיוריו משום היעדר בית דין כשר. אולם בשו"ע (חו"מ לד, יז) נפסק ש"כל תלמיד חכם הוא בחזקת כשר עד שייפסל", כלומר, פסילה ודאית ולא מספק. וקל וחומר מדברי הרמ"א (סעי' כג שם בהג"ה), הדין בסתם בני אדם: "ואפילו פסול מן התורה אין לפסלו אלא בוודאי אבל לא מספק".

גם אין לומר שאין כאן קל וחומר אלא חומר וקל, ושמאחר ומדובר בתלמיד חכם אדרבה היה לו לדעת ש"כל הפוסקים" מבטלים גיורים שכאלה, וכיוון שהמרה את פיהם הרי הוא רשע ופסול.

⁴ ועי' בני בני ח"ד מאמר ט [ג].

זה אינו, כי אין כן דעת "כל הפוסקים", וכנ"ל. וגם אם תלמיד חכם הלך לפי מיעוט הדעות, היכן מצינו בכך פסול אישי? ועיין במשנת אברהם על הסמ"ג (ח"ב עמ' רעד) הדין להקל באותו נושא של גרים שנתגיירו שלא בלב שלם בקבלת המצוות.

לכן היה למחבר הפסיקה לנקוט כל טצדקי, אפילו לפי דעתו, כדי שלא לפסול את הר"ח דרוקמן ובית דינו מכול וכול. ובשו"ע (חו"מ שם סעי' ד) לענין קבורה ביום טוב ראשון, שמן הסתם היא עבירה על איסור דאורייתא, נפסק שאפילו אלה שעוברים בעליל אלא שטועים שמצוה עשו אינם נפסלים, ואפילו נידו אותם ועדיין הם מחזיקים בטעותם. ושם (סעי' כד) כתב שאין לפסול לעדות במה שרוב בני אדם אינם מגדירים כעבירה.

כל זה אמור בסתם אדם. אולם כאשר מדובר בפסילה של תלמיד חכם, דין הוא לנהוג במשנה זהירות לפני כל קביעה לגביו. וודאי שאין מקום לפוסלו בשל מחלוקת הנוגעת לדרכי פסיקת ההלכה, להערכת המציאות ולהבנה של כורח הזמן, שאף שניתן לחלוק בכל דבר מהם, אין לפסול את מי שרואה אותם אחרת. הרב שרמן הביא בפסיקתו מסעיפי חושן משפט אלה, אך למעשה התעלם מהם וכתב דברים מנטיות לבו, ולדוגמה קבע ש"אין לראות" בדיונים לגיור כשוגגים וטועים במצוה "אלא זדון גמור". ושרא ליה מאריה, מי גילה לו דברי נביאות אלה, הלוא בנקודה זו יחלוקו המצדדים בגיור?

ואפילו בפרשה המביכה לכאורה של היעדר "במותב תלתא כחדא יתבינן", שלפי הטענה חתם הרב דרוקמן על תעודות של גיורים שבהם הוא לא השתתף, אפשר ללמד זכות שהיתה טעות בשיקול דעת אדמיניסטרטיבי – ולא לפסלו לעדות ולא לבטל כל גיוריו משום כך, אלא להנפיק תעודות חדשות במקום שצריך. והרי השאלה הופנתה לרבנים הראשיים לשעבר, ובפסיקה הוזכרה הפנייה אך לא הובאה תשובתם, ומשמע שלא ביטלו את הגיורים.

ג. פרטי הפסיקה

יש להעיר גם בפרטי פסיקתו של הרב שרמן. ואסתפק בשתי הערות:

1. הרב שרמן דן לומר שהזכות שמכוחה פועל בית הדין בגיור קטנים היא "כולה במסגרת רוחנית", ומזה הסיק גם לגבי גיור מבוגרים, שצריך להיות על ידי קבלת מצוות אמיתית כדי שיהיה לגר רווח רוחני. ברם אין כן דעת שו"ת מהרד"ך (בית ט אות יב) לגבי גיור קטנים, אלא ש"לא אזלינן בתר זכות נפשו אלא בתר רצונו".

2. הרב שרמן הסתמך הרבה על העבירה על איסור "לפני עיוור" כדי לפסול מדאורייתא לפי דרכו את דיוני בתי הדין לגיור. אך לו יהא כדבריו, הלוא בלאו שאין בו מלקות אין אדם נפסל לעדות אלא מדרבנן, כמו שנפסק שם בשו"ע (סעי' ב בהג"ה). ואילו ב"לפני עיוור" אין מלקות, אם מטעם הרמב"ם בספר המצוות (שורש ט) מפני שהוא לאו שבכללות, ואם מטעם ספר החינוך (מצוה רלב) מפני שאין בו מעשה.